

ЩОДО ІНТЕГРАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ АДАПТАЦІЇ ДО ЗМІНИ КЛІМАТУ ДО СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ТА ПЛАНІВ ЗАХОДІВ З ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Л. М. Якушенко, головний консультант відділу критичної інфраструктури, енергетичної та екологічної безпеки центру безпекових досліджень Національного інституту стратегічних досліджень

Проаналізовано стан інтеграції механізмів адаптації до змін клімату до стратегій розвитку та виокремлено основні причини, що обумовлюють недостатню ефективність адаптаційних стратегій на регіональному та локальному рівнях. Запропоновані першочергові кроки для підвищення ефективності політики адаптації до змін клімату та створення передумов для успішної інтеграції її в секторальні та регіональні політики.

Висновки та рекомендації

Аналіз наявних та прогнозованих наслідків зміни клімату для України демонструє необхідність врахування зміни природно-кліматичних умов при плануванні соціально-економічного розвитку. Недостатність забезпечення процесу стратегічного планування на державному, регіональному та місцевому рівні, триваючий процес розробки Стратегії адаптації до зміни клімату та необхідність реалізації адаптаційних механізмів при виконанні чинних документів планування розвитку вимагає формування законодавчих підстав для обов'язкового включення адаптаційних заходів до документів стратегічного планування; забезпечення обов'язковості відображення питань адаптації до зміни клімату в секторальних та регіональних стратегіях розвитку; надання інформаційної, наукової та методичної підтримки суб'єктам планування для забезпечення спроможності враховувати сценарії зміни клімату, визначати механізми адаптації та залучати відповідні джерела фінансування. Для підвищення якості стратегічного планування та забезпечення безпеки середовища життєдіяльності в контексті адаптації до зміни клімату **рекомендується:**

1. Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України при підготовці проекту Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату передбачити:

- підготовку законопроекту про доповнення сфер застосування державно-приватного партнерства (частина перша статті 4 Закону України «Про державно-приватне партнерство») сферою впровадження технологій, спрямованих на адаптацію до зміни клімату;

- підготовку проектів нормативно-правових актів, спрямованих на практичне налагодження державно-приватного партнерства, якими передбачити можливість отримання суб'єктами господарювання державної підтримки впровадження заходів адаптації до зміни клімату;

- розробку планів заходів з адаптації сільського, лісового, водного, господарства до зміни клімату та підготовку пропозицій щодо відповідного законодавчого забезпечення впровадження механізмів адаптації до зміни клімату;

- розробку планів заходів з адаптації до зміни клімату на регіональному та місцевому рівні;

- організацію підвищення кваліфікації державних службовців та працівників органів місцевого самоврядування, освітніх та просвітницьких заходів для представників громадськості з питань адаптації до зміни клімату;

- забезпечення системного аналізу впливу зміни клімату на галузі економіки та регіони, наукового обґрунтування відповідних напрямів і механізмів адаптації до зміни клімату;

2. Міністерству розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України:

- передбачити обов'язкове врахування цілей і завдань адаптації до зміни клімату при підготовці регіональних та секторальних стратегій розвитку;

- налагодити взаємодію з бізнес-асоціаціями для узгодження цілей і завдань адаптації до зміни клімату;

3. Міністерству розвитку громад та територій України:

- внести зміни до Методичних рекомендацій щодо формування та реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади щодо врахування ризиків, пов'язаних зі зміною клімату, та заходів адаптації до зміни клімату при плануванні розвитку територіальних громад;

- забезпечити надання методичної підтримки територіальним громадам для ефективного залучення коштів міжнародної фінансової допомоги при реалізації проектів місцевого розвитку з адаптації до зміни клімату.

Обґрунтування

Відповідно до рекомендацій Європейської Комісії усі політики, стратегії, плани і програми повинні враховувати повний обсяг ризиків, пов'язаних зі зміною клімату. Внаслідок більш повного врахування географічних, економічних та соціальних особливостей розвитку територій адаптаційні стратегії є особливо ефективними на місцевому рівні. Важливо, щоб регіональні та місцеві стратегії з адаптації стали невід'ємною частиною будь-якої стратегії територіального розвитку, що посилить сталість систем та дозволить створити додаткові регіональні та локальні полюси розвитку. Проте правове, інституційне, кадрове та інструментальне забезпечення процесу стратегічного планування на регіональному та місцевому рівні в контексті адаптації до зміни клімату є недосконалим, що обумовлює дуже низький ступень імплементації адаптаційних заходів. Аналіз оновлених стратегій розвитку областей показав або повну відсутність, або недостатність заходів, спрямованих на адаптацію до зміни клімату, які обмежуються переважно реагуванням на зміни навколишнього природного середовища, що вже відбулися та несуть відчутні соціально-економічні збитки (Закарпатська, Житомирська, Львівська області).

У Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки питання адаптації до зміни клімату знайшло своє відображення. Передбачається розроблення та впровадження комплексу заходів щодо запобігання та адаптації до зміни клімату територій та найбільш вразливих галузей та об'єктів інфраструктури, а також забезпечення розвитку об'єктів і територій національної екологічної мережі. Це вимагатиме включення відповідних заходів до стратегій розвитку регіонів і територіальних громад.

У секторальному розрізі найбільш вразливими до кліматичних змін є сільське, лісове і водне господарство, проте розроблена та презентована Кабінетом Міністрів України у 2019 р. Стратегія адаптації до змін клімату сільського, лісового та рибного господарства України до 2030 року, що містить систему заходів адаптації в розрізі підгалузей або господарств, наразі не схвалена. Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів розпочато роботу з розробки національної рамкової Стратегії адаптації до зміни клімату, що має містити основні визначення, індикатори для аналізу ситуації, формат співпраці з регіонами та передбачати подальшу розробку секторальних оцінок вразливості і ризиків та відповідних планів дій.

Водночас відповідно до пункту 66 Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392, та пункту 4 рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 р. «Про Стратегію національної безпеки України», введеного в дію зазначеним Указом, необхідно розробити і затвердити **Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату**.

Уряди багатьох держав включають конкретні механізми стимулювання розвитку «зеленої» економіки у свої довгострокові стратегії або розробили окремі стратегії

«зеленого» зростання. Актуалізація ідеї «зеленого» зростання в світі призвела до **формування кластеру «зеленого» бізнесу та створила економічні передумови для стимулювання процесу впровадження адаптаційних стратегій через застосування ринкових механізмів.** Наприклад, лише термомодернізація типового дитячого садка-ясел дає економію витрат на опалення 58% за рік. Приведення до сучасних умов та потреб об'єктів соціальної сфери, екологізація малого та середнього бізнесу, запровадження «зелених» технологій в будівництві, житлово-комунальному господарстві та промислових галузях, використання «смарт»-технологій на рівні підприємств та домогосподарств дозволяє досягати розумного зростання, ефективно управляти ресурсами, створює сприятливі можливості для розвитку локальних ринків послуг та праці. Крім того, використання адаптаційних заходів, як правило, вимагає застосування високотехнологічних підходів, що сприятиме підвищенню рівня розвитку територіальних громад, бізнесу та громадянського суспільства.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів актуальним стає використання **можливостей залучення міжнародної допомоги і, як наслідок, виникає необхідність створення передумов для успішної інтеграції суб'єктів управління до відповідних міжнародних проектів екологізації загалом та адаптації до зміни клімату зокрема.**

Довідково. Для прискорення переходу до «зеленої» економіки та заохочення узгоджених дій у всіх відповідних економічних секторах Європейський Союз реалізує низку програм, сприяючи розвитку інституційних рамок та демонстрації потенційних переваг «зелених» практик, тим самим стимулюючи їх більш широке використання в усіх секторах. ЄС вживає заходів щодо сприяння впровадженню практик сталого виробництва та споживання приватним сектором за рахунок фінансування проектів, що реалізуються посередницькими організаціями, та надання підтримки підприємствам у таких сферах, як ефективність використання ресурсів, еко-інновації, сертифікація, доступ до фінансування, побудова мереж тощо. Загальна сума зобов'язань ЄС щодо цих програм становить приблизно 300 млн євро. Крім того, в ЄС реалізуються внутрішні програми, спрямовані на стимулювання «зеленого» зростання всередині ЄС. До них, зокрема, належать План дій з циркулярної економіки (Circular Economy Action Plan), Дорожня карта з ресурсоефективності (Resource Efficiency roadmap), План дій з еко-інновацій (Eco-innovation Action Plan), Зелений план дій для МСП (Green Action Plan for SMEs), Ініціатива зеленого працевлаштування (Green Employment Initiative), Програма екомаркування (Eco-label scheme), Дорожня карта розбудови конкурентоспроможної низьковуглецевої економіки до 2050 року (Roadmap for moving to a competitive low-carbon economy by 2050), Дорожня карта розвитку енергетичного комплексу ЄС до 2050 року (Energy roadmap 2050) тощо.

В Україні з 2019 року реалізується проект EU4Climate, що фінансується Європейським Союзом і впроваджується Програмою розвитку ООН (ПРООН). Термін дії проекту, що передбачає підтримку шести країн Східного партнерств у розробці та впровадженні кліматичних політик - 2019-2022 роки, загальний бюджет - 8,8 млн

євро. Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України спільно з німецькими партнерами протягом 2018-2021 рр. реалізується проект «Екосистемна адаптація до зміни клімату та стійкий регіональний розвиток шляхом розширення можливостей українських біосферних резерватів», що передбачає фінансування пілотних проектів. Джерелами фінансування для органів місцевого самоврядування можуть стати міжнародні донорські фонди, корпорації та програми міжнародної технічної допомоги: Східноєвропейське партнерство у сфері енергоефективності та екології (E5P), Північна екологічна фінансова корпорація (НЕФКО), Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), Фінансова програма Demo UkrainaDH, Шведське міжнародне агентство з розвитку співробітництва SIDA, Німецьке товариство міжнародного співробітництва GIZ, Фонд імені Гайнріха Бьолля тощо.

У процесі децентралізації потребують вирішення додаткові питання планування стратегічного розвитку. **Стратегічне планування на рівні громад сьогодні не узгоджене з прогнозуванням соціально-економічного розвитку на рівні держави та регіонів.** Право територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України гарантується частиною першою статті 140 Конституції України, проте, наприклад, юридичне підґрунтя для вирішення питань просторового розвитку об'єднані територіальні громади отримують лише 24.07.2021 р. з набранням чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель». Відсутність документів стратегічного планування на рівні громад унеможливорює реалізацію принципу сталого збалансованого розвитку на місцевому рівні, суттєво ускладнює доступ до проектів міжнародної допомоги.